

*О. П. Заруцька, канд. екон. наук,
Управління НБУ в Дніпропетровській області*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ З ВИКОРИСТАННЯМ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банків щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках. Для забезпечення цього завдання необхідні адекватні методологічні підходи до оцінки фінансової стійкості банків, спроможності менеджменту контролювати ключові процеси, виконання нормативних вимог, а також обґрунтоване та своєчасне втручання при встановленні підвищених ризиків.

Сучасні підходи банківського нагляду спрямовуються на оцінку ефективності систем ризик-менеджменту банків, достатності якісних та кількісних показників, що використовуються банками, визначення профілю ризиків та прогнозованого напрямку змін. За даними такої оцінки фінансової стійкості банку вибирається режим наглядових процедур, необхідність превентивних заходів із запобігання втраті фінансової стійкості.

У центрі уваги банківського нагляду залишаються методи оцінки фінансового стану як окремих банків, так і всієї системи з метою контролю та управління її фінансовою стійкістю. Підхід до оцінки фінансової стійкості банків, що формується на рівні державного регулювання та нагляду, узагальнює інтереси суспільства, окремих стейкхолдерів та клієнтів щодо забезпечення виконання відповідних функцій та зобов'язань, оскільки різні групи економічних суб'єктів формують вимоги з урахуванням власних задач та потреб. При цьому пріоритетами банківського нагляду є сфери підвищених ризиків. Особливого значення набуває методологія оцінки фінансової стійкості системи, що охоплює банки та інших суб'єктів, які генерують ризики.

Загальна проблематика оцінки фінансової стійкості банків, вивчення головних чинників і важелів підтримки її контрольованого рівня є важливою науковою і практичною задачею, якій присвячено багатодосліджень та методик. Як правило, при оцінці фінансової стійкості розглядаються основні ризики у діяльності банків, обґрунтовуються системи показників, проводиться аналіз зв'язку між їх значенням та фактичним фінансовим станом.

Для визначення фінансової стійкості часто використовуються рейтингові оцінки банків, що також ґрунтуються на виборі системи оціночних показників, групуванні та кластеризації – поєднання близьких за рівнем фінансової стійкості об'єктів у однорідні групи – від найкращого до найгіршого.

Запропонований підхід до методології банківського нагляду через класифікацію однорідних структурно-функціональних груп і дослідження їх положення на карті Кохонена є переходом від статичних показників та загальних обмежень до групування подібних об'єктів та індивідуального підходу до оцінки фінансової стійкості банків за формалізованими процедурами, що враховують конкретний етап розвитку системи та специфіку банківських ризиків визначеного періоду. Методика ґрунтується на інтерпретації траєкторії банку на карті Кохонена – дослідженні причин послідовних змін позицій, порівнянні із динамікою інших банків в межах загального розвитку системи.

Кожний банк як складна економічна система, яка розвивається у конкурентному середовищі під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників, характеризується власною структурною специфікою та профілем ризиків. Погіршення окремих аспектів його діяльності відображується у відповідних показниках і впливає на усі інші характеристики. Оскільки система показників фінансової стійкості банку враховує різні аспекти його діяльності, дослідження їх змін необхідно проводити комплексно, за сукупним впливом на загальний фінансовий стан. Наприклад, подорожчання ресурсної бази одночасно впливає на стан прибутку через зростання витрат, на ліквідність через зміну структури зобов'язань, на підвищення ставок за кредитами і опосередковано на їх якість. У разі значних змін вартості ресурсів такий банк переміститься за картою Кохонена до нового сегменту і змінить оточення, тобто отримає новий статус в системі структурно-функціональних характеристик.

Модель кластеризації виступає своєрідною динамічною системою координат для інтерпретації змін показників кожного банку. Дійсно, при порівнянні показників для кожного звітного періоду одночасні зміни показників усіх банків ускладнюють встановлення деяких формально зафіксованих граничних значень для градації рівня фінансової стійкості. Дослідження ринкової позиції банку, аналіз структурної рівноваги показників, результативності заходів щодо підтримки фінансової стійкості та виконання стратегічних цілей розвитку формує паттерн банку у національній банківській системі. Значення фінансових показників конкретного банку отримують нову якісну оцінку з огляду на його місце у змінній системі показників усіх інших банків.

Стійке відокремлення спеціалізованих груп банків свідчить про відмінності їх економічної природи та функцій. Кожна група банків потребує окремого підходу до оцінки фінансової стійкості із врахуванням вже напрацьованих даних щодо можливих сценаріїв розвитку.

Оцінка фінансової стійкості із оглядом на структурно-функціональну групу банку визначає і підходи банківського нагляду: найбільші системні ризики потребують й найбільших зусиль та уваги. Карта Кохонена є логічно обґрунтованим інструментом класифікації банків та аналізу структури банківської системи, дослідження характеристик її сегментів, особливостей

їх профілів ризиків та основою для побудови ефективної моделі контролю за діяльністю банків окремих груп. Наявність чіткої, математично обґрунтованої методики розподілу банків за спеціалізованими групами дозволяє формалізувати підхід до розподілу ринку на будь-який період часу.

З позицій банківського регулювання та нагляду запропонований апарат нейронних мереж дозволяє не лише пояснити сучасний стан банківської системи та оцінити фінансовий стан кожного з її об'єктів, але й встановлювати запобіжні обмеження для будь-якого банку для підтримки його фінансової стійкості.